

UDK:635.1 /.9.

MANZARALI PAVLOVNIYA (LOT. PAULÓWNIA) DARAXTINING AHAMIYATI

Abdurahmonov Muhammadmo'ydin Bohodirjon o'g'li

Yulbasov Avazbek Muhtarovich

Sultonov Xumoyun Mahmudjon o'g'li

Nazirjonov Ibrohimjon Anvarjon o'g'li

O'rmon xo'jaligi ilmiy-tadqiqot instituti Andijon filiali ilmiy xodimlari

Annotatsiya: *Pavlovniya (Paulownia) ko'chatlari va boshqa daraxtlar o'sish dinamikasi taqqoslangan. Bunda manzarali pavlovniya ko'chatlari yog'och mahsuloti olish uchun ko'chatlarni yetishtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Pavlovniya, yog'och mahsuloti, qurilish material, ko'chat*

Annotation: *The article outlines the requirements for seedlings when growing Pavlovniya seedlings and information on the implementation of agrotechnical measures when planting seedlings. Recommendations have been developed for growing seedlings to obtain wood products on Pavlovsk plantations.*

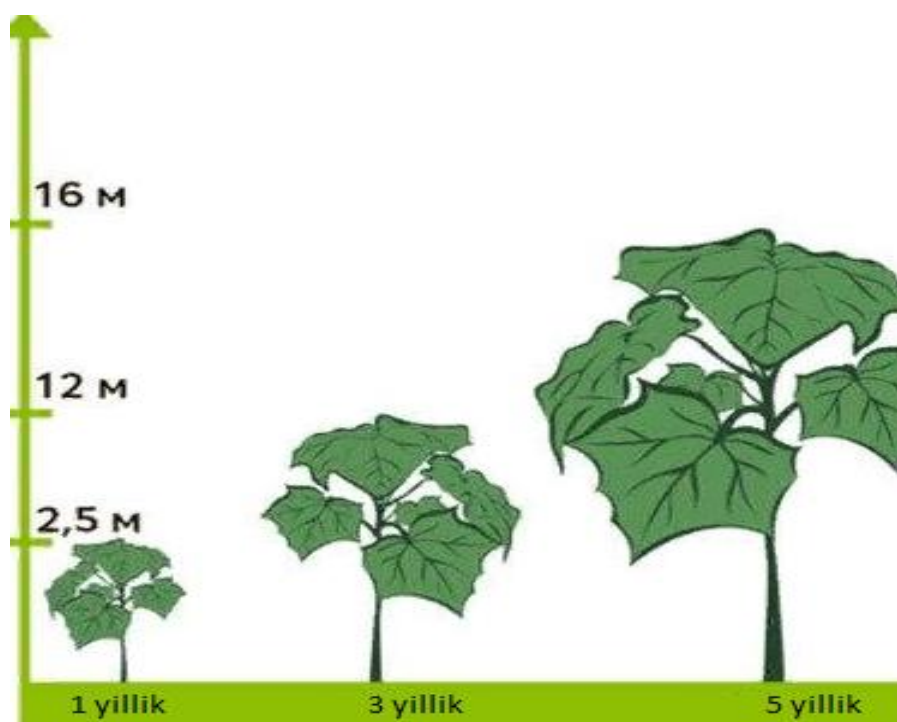
Keywords: *Pavlovniya, plantation, wood product, seedling, row spacing, seedling, forest.*

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 oktyabrdagi PQ-4850-son «O'zbekiston Respublikasida o'rmon xo'jaligi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi qarorida madaniy o'rmonzorlar tashkil qilish jumladan pavlovniya daraxtini o'stirish, ko'paytirish va uning xom-ashyosini tayyorlash sohasini rivojlantirish bo'yicha alohida chora tadbirlar amalga oshirilmoqda buning natijasida o'rmon ekinlar strukturasi yangicha tizimi joriy qilinmoqda.

Respublikamizda noyob va tez o'suvchi o'simliklar daraxtlarini yetishtirish va ularni ko'paytirish, sanoat uchun xom-ashyo bazasini shakllantirish ishlarini amalga oshirish bo'yicha keng ko'lamdagi ishlar bajarilmoqda. Bugungi kunda ko'pchilik uchun yangilik bo'lgan pavlovniyadan yurtimizda dekorativ daraxt sifatida ko'chalar, dam olish maskanlari, xiyobonlar landshaft dizaynida foydalanib kelinmoqda. Ammo jahonda qimmatbaxo yog'och olish maqsadida ekiladigan pavlovniya daraxti nafaqat dekorativ ko'rinishi, balki qimmatli xususiyatlari bilan boshqa o'simliklardan ajralib turadi.

Pavlovniya (Paulownia) - bu yerdan tez o'sadigan daraxtlarning bir turi. Paulowniaceae. Pavlovniyaning vatani-Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo. Ushbu daraxt Yaponiya va Markaziy Xitoyda juda keng tarqalgan (Xitoyda Pavlovniya 2,5 million gektar maydonda o'stiriladi). Pavlovniyaning barcha turlari tez o'sadigan daraxtlardir.

Pavlovniya yog'ochlari yengilroq, hozirgacha eng yengil, Mantar yog'ochlari deb tan olingan. Bu yengil va ayni paytda juda kuchli – bu nisbat muhim rol o'ynaydigan holatlarda ideal kombinatsiya. Pavlovniya bir kubometrning o'rtacha og'irligi taxminan 208-300 kg ni tashkil qiladi, bu eman daraxtidan deyarli to'rt baravar yengilroq (bir kubometrning og'irligi 850 kg) va qarag'ay daraxtidan yarim baravar engilroq (bir kubometrning og'irligi 482 kg). Pavlovniya yog'ochlari daraxt turlari orasida kuch va massa o'rtasidagi eng yuqori nisbatga ega. Bundan tashqari, Pavlovniya yuk va namlik ta'siri ostida deformatsiyaga mukammal darajada qarshi turadi. Pavlovniya yog'ochining yong'in xavfi past. Pavlovniya ignabargli daraxtning (qoraqarag'ay, qarag'ay) yong'in haroratidan ikki baravar (400 °C) haroratda yonadi. Qadimgi davrlarda yaponlar o'zlarining shkaflari va sandiqlarini Pavlovniyadan mol-mulkni (kiyim-kechak, zargarlik buyumlari, muhim qog'ozlar) olovdan saqlab qolish uchun yasashgan. Ochiq havoda quritish kamida 30 kun davom etadi. Plitalar pechda yuqori haroratda 24 soat davomida yog'och namligi 10% dan 12% gacha quritilishi mumkin. Quritish tugagandan so'ng, materialning burilishi kuzatilmaydi. Yog'ochning xom holatdan pechda quritilganga qisqarish koeffitsienti atigi 2,2% bo'ylab va 4% uzunlamasına.

1-rasm Pavlovniya daraxtlarni o'sishi va rivojlanishi yillarda

Pavlovniya daraxti qurilish materiali sifatida zichlik va massa nisbati yuqori bo'lganligi sababli pavlovniya yog'ochlari qurilish uchun eng yaxshi materiallardan biridir. Har qanday ishlov berish oson. Ko'pgina ustalar uni kuch, silliqlik va nuqsonlarning yo'qligi uchun tanlaydilar. Bugungi kunda Pavlovniya yog'ochlari qurilish maqsadlarida butun dunyoda juda mashhur bo'lib, keng turdagi mahsulotlar uchun boshlang'ich material sifatida – qurilish va pardoqlash materiallari, mebel,

interyer buyumlari, musiqa asboblari va boshqalar. Pavlovniya yog'ochlari uylar qurish uchun faol ishlatiladi. Uning afzalligi shundaki, u deformatsiyasiz tezda quriydi va yuqori sinish kuchiga ega.

№	Darxt nomi	Yillik o'sish	3 yoshli daraxt balandligi	Yetuk daraxtning maksimal balandligi
1	Pavlovniya	3-5 м	10,5-15,5 м	15-20 м
2	Gibrid tol	1,5-4 м	7,5-12 м	15-25 м
3	Qora terak	2,5-3,5 м	9-12 м	20-25 м
4	Deltasimon terak	2-2,5 м	7,5-9 м	15-20 м
5	Texas qizil eman	2-2,5 м	7,5-9 м	15-20 м
6	Evkalipt qizil	2-2,5	6-9 м	10-15 м

1-jadval Manzarali daraxtlarning yillik o'sish ko'rsatgichlari

Pavlovniyadan pardalar, qoziqlar, nurlar, pollar, Rafters, klapanlar, parket, qoplama materiallari, deraza romlari, eshiklar, shuningdek har qanday mebel ishlab chiqariladi. Pavlovniya bu yog'och o'ymakorlari yumshoqligi tufayli mamnuniyat bilan ishlov beradigan ajoyib material. Qiyin yonish va deformatsiyaning yo'qligi bilan birgalikda bu eng qiyin iplar uchun ideal materialdir. Pavlovniya daraxti suvni yaxshi singdirmaydi, bu esa o'z navbatida mordant va laklarning iqtisodiy sarflanishi

yordam beradi. Pavlovniya mahsulotlari og'ir ob-havo sharoiti ta'sirida shakli va hajmini o'zgartirmaydi va chirishi qiyin.

№	Darxt nomi	Yoshi (yil)	Balandligi (metr)	Diametri (sm)
1	Pavlovniya	6	12	23
2	Akatsiya	16	4	7
3	Qarag'ay	20	7	14,6
4	Evkalipt	20	16	23
5	Archa	50	7,8	14,6
6	Kashtan	50-150	23,3	29,4

2-jadval Manzarali daraxtlarning mahsuldorligi

Manzarali Pavloniyaning dorivor xususiyatlari va yuqori ekologik qiymatini belgilovchi boshqa omillar ilgari u dorivor o'simlik sifatida ishlatilgan. Uning barglari flavonoidlarga boy. Ular antioksidant xususiyatlarga ega, qarish va hujayra shikastlanishini sekinlashtiradi. Antioksidant faollik ateroskleroz va markaziy asab tizimining kasalliklari uchun panatseya hisoblanadi. Pavlovniya migren va gastrit uchun yallig'lanishga qarshi ta'sirga ega. Meva ekstrakti kamaytirishda samarali ekanligi aniqlandi bronxit, yo'tal, balg'am chiqarish. Pavloniya turi birinchi navbatda tutunga qarshi o'simlik hisoblanadi, chunki uning katta barglari juda kuchli CO₂

xisoblanadi. Har gektardan 1200 tonna karbonat angidridni yutadi (bu 100000 km masofani bosib o'tgan avtomobil chiqaradigan miqdor). Uning ajoyib ildiz tizimi yerni mustahkamlaydi va ko'chkilarni kamaytirishi va ko'chilar xavfi ostida bo'lgan yerlarni mustahkamlashi mumkin uning gullarining nektarini asalarilar juda qadrlashadi va shu bilan ajoyib asal hosil qiladi barglar hayvonlar uchun tabiiy oziq-ovqat sifatida ishlatiladi uning yog'ochlari biomassa hosil qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 oktyabrdagi PQ 4850-son «O'zbekiston Respublikasida o'rmon xo'jaligi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida» gi qarori.
2. Z.T.Bo'stonov, M.Raximov, J.Xomidov //Pavlovniya – tez o'suvchi manzarali daraxt // Ekologiya xabarnomasi Toshkent, 2020. (2), – B. 36-38
3. I.A.Nazirjonov, A.M.Yulbasov, X.M.Sultonov //O'rmon ko'chatxonalarida yetishtirilayotgan pavlovniya ko'chatlarining parvarishlashga qo'yilgan talablar// «Fundamental va amaliy tadqiqotlarning dolzarb muammolari: yutuqlar va innovatsion yechimlar» mavzusidagi xalqaro ilmiy va ilmiy-texnikaviy anjumanini Buxoro-2023 yil, 5-6 may.
4. <https://zagorodnyy.ru/pavlovniya/>